

ВИЯВЛЕННЯ ТА ОБГРУНТУВАННЯ ДИДАКТИЧНИХ УМОВ РЕАЛІЗАЦІЇ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТІВ ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ

***Анотація.** У статті виявлено дидактичні умови реалізації творчого потенціалу особистості у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.*

Доведено, що обґрунтовані дидактичні умови ефективно впливають на реалізацію творчого потенціалу особистості у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

***Ключові слова:** дидактичні умови, творчий потенціал, структурно-логічна схема, особистість, гуманітарні дисципліни.*

Аналіз педагогічної літератури з проблеми дослідження дозволив визначити дидактичні умови реалізації творчого потенціалу особистості у процесі вивчення предметів гуманітарного циклу: опанування технології застосування пам'яток-алгоритмів під час опрацювання змісту джерел інформації (визначення «ключових» відомостей, необхідних для створення структурно-логічних схем); оволодіння прийомами узагальнення, систематизації навчального матеріалу та подання його у вигляді структурно-логічних схем (використання згорнутих форм викладу інформації з уживанням умовно-графічних знаків-символів); усвідомлене оперування уміннями презентації структурно-логічних схем (розкодування змісту структурно-логічних схем та їх креативне представлення).

Обґрунтуймо актуальність зазначених дидактичних умов, які сприяють реалізації творчого потенціалу студентів [1] у процесі вивчення предметів гуманітарного циклу.

Загальноновизнано, що інформація є одним із найважливіших ресурсів сучасного суспільства, тому формування в студентів умінь працювати з різними джерелами інформації є актуальним дидактичним завданням. Значний внесок учених у дослідження цієї проблеми полягав у розкритті суті поняття «інформація» (В. Болотов, С. Бондар, В. Кричевський та ін.), визначенні видів джерел інформації (Л. Баженова, В. Безпалько, Н. Волкова, Н. Грачова, В. Собкін, А. Ширіков та ін.), обґрунтуванні ролі вмінь працювати з інформацією в житті сучасної людини (В. Маслоу, І. Родигіна, В. Сериков та ін.), доведенні доцільності формування в учнів умінь використовувати різні носії інформації (Л. Білоусова, В. Галузник, В. Євдокимов, А. Єгоршин, Т. Зайченко, З. Курлянд, В. Нуждін, С. Прийма, А. Прокопенко, В. Шахов, В. Ясулайтіс та ін.).

Однак, як переконує аналіз сучасних наукових праць та навчальної практики, рівень сформованості у студентів умінь працювати з різними джерелами інформації залишається низьким, що свідчить про доцільність запропонованої першої дидактичної умови реалізації творчого потенціалу старшокласників – *опанування технології застосування пам'яток-алгоритмів під час опрацювання змісту джерел інформації*. Дана технологія передбачає поетапність дій при визначенні «ключових» відомостей, необхідних для створення структурно-логічних схем [4], допомагає студентам бачити й виділяти головне у великому потоці інформації. У процесі роботи з пам'ятками-алгоритмами завдяки системі пунктів-орієнтирів основне навантаження здійснюється не на пам'ять студентів, а на їх мислення; переважає не репродуктивна діяльність, а творча; значну частину знань студенти засвоюють не в готовому вигляді, а в процесі самостійного пошуку інформації.

Подання інформації в структурно-логічній формі має ряд переваг порівняно з лінійно-текстовим викладом навчального матеріалу (Б. Айсмонтас). У разі лінійної побудови текстової інформації буває важко визначити структуру явища, що вивчається, виділити суттєві зв'язки між його компонентами. Ця складність значною мірою долається при заміні

словесного опису оформленням у вигляді структурно-логічних схем. Таке перетворення навчального тексту – ефективний прийом, який активізує мислення й уяву того, хто навчається. На основі вивчення та узагальнення досвіду вчителів-практиків (Н. Кулакова, С. Лисенкова, В. Шаталов та ін.) [2;5] було встановлено, що провідною ланкою творчого мислення є особлива форма аналізу – аналіз через синтез, застосування якого для подання інформації у структурно-логічній формі сприяє більш глибокому засвоєнню й розумінню навчального матеріалу завдяки його знаковому моделюванню. При побудові структурно-логічних схем використовується добре відомий у науці й практиці спосіб схематичної візуалізації інформації (Н. Лосєва, О. Молчанюк, П. Мрдуляш, С. Смірнова та ін.) [3]. Вбачається, що володіння цим прийомом допоможе глибшому опануванню предметів гуманітарного циклу, сприятиме формуванню раціональних прийомів роботи з навчальним матеріалом узагалі. У ряді психологічних досліджень (П. Платонов, Є. Телегіна, О. Туриніна та ін.) виявлено, що структуризація і схематизація текстової інформації є важливими компонентами мнемічної дії, що становить основу розвитку фантазії. Наочно-образна форма подання інформації сприяє кращому її запам'ятовуванню, є досить ефективним засобом організації та активізації самостійної роботи учнів при вивченні гуманітарних дисциплін. Пропонована довільна форма структуризації матеріалу допомагає швидше сформувати в студента цілісну картину предмета, що вивчається. Усе зазначене створює основу для подальшої організації процесу засвоєння навчальної дисципліни.

Отже, цілком умотивованою постає друга дидактична умова – *оволодіння прийомами узагальнення, систематизації навчального матеріалу та подання його у вигляді структурно-логічних схем.*

Усвідомлене оперування уміннями презентації структурно-логічних схем також набуває особливої актуальності, оскільки на сьогодні презентація – один із ефективних способів ознайомлення аудиторії з об'єктом, що пропагується. Етапу презентації структурно-логічної схеми передують етап розкодування її

змісту, у процесі якого учні вчаться «читати» закодовані схеми, внаслідок чого у них формується вміння знаходити зв'язки між компонентами: «Чому саме так?», «Що за чим?», «Що це значить?».

Власне, презентація структурно-логічної схеми передбачає виступ на задану тему, який супроводжується візуальними образами й спрямований на те, щоб донести розкодовану інформацію до аудиторії. Варто зазначити, що вигідна відмінність такої презентації від інших абстрактних засобів – можливість подачі інформації наочно, об'ємно, емоційно та в ігровій формі. Крім того, вміння презентувати структурно-логічні схеми, тобто інформувати й переконувати аудиторію, є ще й досить важливим складником професіограми майбутнього фахівця. З огляду на це необхідним є впровадження в навчально-виховний процес і третьої дидактичної умови.

Отже, обґрунтовані дидактичні умови реалізації творчого потенціалу особистості у процесі вивчення гуманітарних дисциплін забезпечують розвиток усіх структурних компонентів творчого потенціалу та їх домінуючих ознак, що робить їх ефективними.

Література:

1. Кравчук П. Ф. Формирование творческого потенциала личности в системе высшего образования : Автореф. дис. д-ра пед. наук / П. Ф. Кравчук. – М, 1992.–32 с.
2. Лысенкова С. Н. Методы опережающего обучения / Софья Николаевна Лысенкова. – М.: Просвещение, 1988. – 129 с.
3. Мрдуляш П. Б. Техника рисования схем / П. Б. Мрдуляш // Кентавр.– № 25. – С. 41–55. – Режим доступа к статье: <http://www.circle.ru/kentavr/TEXTS/025MRD.ZIP>
4. Сохор А. М. Логическая структура ученого материала. Вопросы дидактического анализа / А. М. Сохор. – М.: Педагогика, 1974. – 192 с.
5. Шаталов В.Ф. Эксперимент продолжается / Виктор Федорович Шаталов. – М. : Педагогика, 1989. – 336 с.